

Forfatter: Jacobsen, J. P.

Titel: Lyrik og prosa

Citation: Jacobsen, J. P.: "Lyrik og prosa", i Jacobsen, J. P.: *Lyrik og prosa*, udg. af Jørn Erslev Andersen ; Esther Kielberg , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1993, s. 254. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-jacobjp08val-shoot-idm139992589037328.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Lyrik og prosa

10. Darwinisme og romantik

I en noget hårdhændet ideologikritisk analyse af Michelangelo-arabesken vender Peer E. Sørensen dette perspektiv om, idet han med begrebet »æstetisk spekulation/abstraktion« søger at påvise, at JPJs optagethed af alger snarere hviler på en æstetisk-drømmende fascination end på nøgtern iagttagelse (Sørensen, 1976: 21f.). I sin monografi fra 1990 søger Bengt Algot Sørensen at påvise, at JPJs naturvidenskabelige synsvinkler var påvirket af en romantisk naturfilosofi, som også kan spores hos den førende tyske darwinist Ernst Häckel, hvis værk *Natürliche Schöpfungsgeschichte* JPJ læste i 1870 (Algot Sørensen, 1990: 29-33). I sin disputats *J.P. Jacobsens digtning* (1984) påviser Jørn Vosmar i forbindelse med en række analyser af arabeskerne, at det natursyn, der synes at præge den unge JPJs tekster, snarere er inspireret af Schopenhauer end af Darwin: »Det overraskende er, at det er Schopenhauers og ikke Darwins syn, vi møder i Pan-arabesken. Ingen sand/sund darwinist kunne beklage, at menneskets kærlighed var naturbestemt, endsiige påstå, at den var en form for vanvid, der gjorde livet meningsløst« (s. 171).

I alle disse tilfælde undermineres entydiggørelsen af JPJs 'naturvidenskabelige side' som rendyrket darwinistisk materialisme, positivisme eller rationalisme. Hvad der ligger lige for, er da at spørge til JPJs naturvidenskabelige tekster, om de ved siden af den naturvidenskabelige forankring er legeret med et æstetisk-spekulativt anliggende?

Det er en kendt sag, at JPJs små naturvidenskabelige tekster sammen med hans Darwin-oversættelser var afgørende med til at introducere darwinismen i dansk sammenhæng. Det er også en kendt sag, at de små afhandlinger aldrig er blevet tillagt nogen afgørende betydning som andet end en slags begavet, populærvidenskabelig journalistik. Men er alt dermed sagt?

Søren Hallar påviser i *Om Synselementerne i Naturskildringen hos J.P. Jacobsen* (1921), at JPJ i fire afhandlinger om Darwins lære lægger sig meget tæt op af Darwins tekster, ofte direkte citerende og parafraserende, men også, at han tilføjer nye dimensioner i sin fremstilling. Borup sammenfatter det således, at »Darwins strængt saglige, noget tørre Stil har ubetinget vundet ved at genopstaa i Jacobsens langt livligere og mere subjektive Omstøbning« (SV V: XVI). Eller med 255 andre ord: heller ikke her fornægter JPJs stilfornemmelse sig (jf. også Andersen, 1993).

Noget tilsvarende kan siges at gøre sig gældende i JPJs til dels refererende gengivelse af den engelske naturforsker Alfred Russell Wallaces teorier i »Fugleredernes Filosofi«. Den kan klart nok læses som indskrevet i den form for naturvidenskabelig tankegang og fremstillingsform, som i 1870'erne blev betragtet som objektiv og saglig. Men det er lige så meget en fremstilling, der er optaget af såvel sproglige som naturbundne *former* og de muligheder, de udvirker for en nærmest anekdotisk fortællende stil spækket med tilsyneladende indlysende sammenligninger, som dog næppe holder for en nærmere efterprøvning. Tæt forbundet med den argumenterende stil, der ikke undgår et pudsigt pseudopræg, er optagetheden af en række tilsyneladende sideordnede emner - fra »Arabernes Skindtelte« over »Provindsens Bøndergaard« til fugleredernes arkitektur, naturens farver og forholdet mellem instinkt og fornuft - der føjes sammen til en mosaik af iagttagelser, som ikke er funderet på nogen synderlig høj grad af empirisk systematik, men derimod udgør et sindrigt netværk af antydningssvise småfortællinger og spekulative sammenligninger.

»Fugleredernes Filosofi« giver da indtryk af to forhold. Dels den, for en moderne læser ganske fremmede, måde, det i 1870'erne var muligt at skrive videnskabeligt på, og dermed af det, man i JPJs samtid opfattede som avanceret naturvidenskab. Dels denne skrivemådes tætte forbindelse til, hvad man kan kalde en litterær (fortællende) stil. Dermed antydes også, at adskillelsen mellem naturvidenskab og digtning næppe er så vandtæt, som mange ellers gerne opfatter den. Lige så vel som JPJs digteriske tekster altid er forbundet med en køligt overvejet, strengt gennearbejdet form- og stilsans, lige så vel er de tilsyneladende strengt objektive naturvidenskabelige tekster nært forbundet med fantasifuld spekulation.